

การศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมข้อคิดเห็น
ของราษฎรที่อยู่อาศัยหรือทำกินเกี่ยวข้องกับป่าชายเลน

โดย
นายไวคุณธุ์ ภูริทัต
เลขที่ ร. 534

กลุ่มเศรษฐกิจป่าไม้
ส่วนวิจัยเศรษฐกิจและพัฒนากิจการป่าไม้
สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้ 2540

บทคัดย่อ

การศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคม และข้อคิดเห็นของราษฎรที่อยู่หรือทำกินเกี่ยวข้องกับป่าชายเลน โดยได้ทำการศึกษาในพื้นที่ป่าสัมปทานทำไม้ป่าชายเลน 3 สัมปทานในจังหวัดพังงา (พง.81) จังหวัดปัตตานี (ปน.1) และจังหวัดตราด (ตรา.1) สรุปสาระผลการศึกษา ได้ดังนี้

1. ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนรอบสัมปทานป่าชายเลนที่ใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษา ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนเก่าแก่อายุ 50-100 ปี มีประชาชนอาศัยหนาแน่น การกระจายตัวของชุมชนจะขึ้นอยู่กับสภาพการคมนาคมและที่ตั้งของชุมชนเป็นหลัก โครงสร้างพื้นฐานบริการทางสังคมโดยภาพรวมแล้ว ชุมชนที่ยังไม่มีการจัดบริการ สามารถไปใช้บริการจากชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากปัจจุบันเส้นทางคมนาคมสะดวก นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับการจัดสรรและงบประมาณของในแต่ละจังหวัดเป็นหลัก

2. ลักษณะทางประชากรและสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ยในครัวเรือนระหว่าง 4-8 คน/ครัวเรือน ภาคใต้มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ยในครัวเรือนสูง มีลักษณะเป็นครัวเรือนครอบครัวเดี่ยว ครัวเรือนส่วนใหญ่จะอยู่อาศัยในพื้นที่มาตั้งแต่เกิด สาเหตุที่มีการอพยพหรือเข้ามาอยู่ในชุมชนมาจากการแต่งงานเป็นหลักใหญ่ การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา เช่นเดียวกับสมาชิกครัวเรือนส่วนใหญ่จะมีการศึกษาในระดับประถมศึกษา แต่มีแนวโน้มที่จะมีการศึกษาสูงขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานะเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นหลัก การคุมกำเนิดเป็นที่ยอมรับในกลุ่มชาวไทยพุทธ แต่แนวโน้มการคุมกำเนิดในกลุ่ม ไทยมุสลิมเริ่มเป็นที่ยอมรับ

3. การถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือน จากการสำรวจพบว่า อย่างน้อยมี 2 ชุมชน ที่มีพื้นที่หมู่บ้านอยู่ในที่สาธารณะประโยชน์และในพื้นที่ที่เป็นสัมปทานเก่า หรือพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติซึ่งเป็นการบุกรุกมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้มี 1 หมู่บ้านมีพื้นที่อยู่ในทะเล (บ้านสามช่องใต้) พื้นที่ครอบครองเฉลี่ยจะอยู่ในช่วง 1.267 ไร่ - 6.113 ไร่ ครัวเรือนในพื้นที่สัมปทานป่าชายเลน ปน. 1 มีพื้นที่ครอบครองเฉลี่ยน้อยที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีพื้นที่ป่าที่จะขยายออกไปได้ การครอบครองพื้นที่ของครัวเรือนจะมีมากน้อยขึ้นอยู่กับทำเลของชุมชนที่ตั้งอยู่เป็นปัจจัยสำคัญ ส่วนใหญ่แต่ละครัวเรือนจะมีที่ดินเพียง 1 แปลง ครัวเรือนที่ไม่บุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนจะมีเอกสารสิทธิที่ดินประเภท นส.3 และ โฉนด ครัวเรือนส่วนใหญ่ยังมีความต้องการการขยายพื้นที่ทำกิน โดยการให้รัฐเป็นผู้จัดสรร

4. ชุมชนที่อาศัยอยู่รอบสัมปทานทำไม้ป่าชายเลนจะมีอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ โดยมีอาชีพเกษตรเป็นหลัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับที่ตั้งของชุมชนนั้น ๆ และสภาพเศรษฐกิจครัวเรือนที่มีอาชีพประมงมีแนวโน้มที่จะมีรายได้ลดน้อยลงหากทรัพยากรธรรมชาติมีสถานะสูงและขาดการบำบัด การก่อกำหนดของครัวเรือนส่วนใหญ่จะเป็นการก่อกำหนดเพื่อการลงทุน

(3)

5. ภาวะการพึ่งพาและใช้ประโยชน์พบว่าการใช้ประโยชน์พืชป่าและผลผลิตจากพืชทั้งในด้านเป็นยารักษาโรคและอาหารมีค่อนข้างน้อยมาก การใช้ประโยชน์สัตว์น้ำและผลผลิตสัตว์น้ำมีสูง การใช้ประโยชน์ไม้จากป่าชายเลน มีการใช้ในรูปแบบของเชื้อเพลิงมาก การใช้ประโยชน์ไม้ในรูปแบบของสิ่งก่อสร้าง เครื่องเรือนมีน้อยมาก

6 ภาวะการรับรู้ในเรื่องประโยชน์ป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ เป็นที่ยอมรับในทุกโครงการ การรับรู้ในเรื่องประโยชน์ของป่าชายเลนจะแตกต่างกันไปในแต่ละโครงการ ขึ้นอยู่กับที่ตั้งของชุมชน การประสบปัญหาภัยธรรมชาติ และวิธีการประกอบอาชีพ ภาวะการรับรู้ของพื้นที่ป่าใกล้หมู่บ้าน ส่วนใหญ่ครัวเรือนในแต่ละชุมชนจะทราบและรับรู้ในอัตราที่แตกต่างกันในแต่ละตำบลเท่านั้น ภาวะการรับรู้ในด้านกฎระเบียบข้อห้ามของชุมชนรอบตำบลปทานฯ ตร. 1 มีภาวะการรับรู้ในอัตราต่ำกว่าปกติ เมื่อเปรียบเทียบกับโครงการอื่น

7. ภาวะการรับรู้ในเรื่องความช่วยเหลือ การปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่หน่วยจัดการป่าชายเลน จะมีความแตกต่างในแต่ละชุมชนของแต่ละตำบลปทานฯ เนื่องจากสภาวะปัญหาภายในพื้นที่และความแตกต่างในสภาวะแวดล้อม ทั้งทางด้านสังคมเศรษฐกิจ รวมทั้งความแตกต่างของบุคลากรภาครัฐที่ประจำอยู่ในพื้นที่

8. สรุปปัญหาที่ได้จากการสำรวจ ประกอบด้วยปัญหาความขัดแย้ง การใช้ทรัพยากรป่าชายเลน ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าตำบลปทานป่าชายเลน ปัญหาที่ดินอยู่อาศัยไม่เพียงพอ ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาการปิดป่าตำบลปทานป่าชายเลน